

Doktora Öğrencisi Davut ATMACA - Gazi Üniversitesi Coğrafya Eğitimi
0000-0001-7149-2952 - adaatmaca17@gmail.com
Öğretmen Hüseyin TOYGUR - Çanakkale Biga İlçe MEM Balıklıçeşme Ortaokulu
0000-0001-7919-6509 - huseyintoygur84@gmail.com
Dr. Öğr. Üyesi Hayri ÇAMURCU - Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi
0000-0001-9167-7946 - hcamurcu@comu.edu.tr

Sosyal Medyada Video Yardımcı Hakem (VAR) Uygulaması ile İlgili Bazı Değerlendirmeler: Netnografi Çalışması Örneği

ÖZET

Hakem hatalarını asgariye indirerek futbol sistemine katkı sağlayacağı iddiası ile uygulamaya giren VAR sistemi, uygulamaya geçirildiği andan itibaren tartışmaların odağı haline gelmiştir. Sporseverler, VAR teknolojisinin kullanılmasına karşı farklı görüşler ileri sürmektedir. Bu çalışma sosyal medya kullanıcılarının VAR uygulaması hakkında ne düşündüklerini tespit etmek üzere kurgulanmıştır. Bu bakımdan çalışmada netnografi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada öne çıkan sonuçlara göre sosyal medya kullanıcılarının bir kısmı VAR sisteminin futboldaki hataları azalttığını düşünmektedir. Bazı sosyal medya kullanıcıları VAR'ın revize edilmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Ayrıca VAR sisteminin uzun süren pozisyon incelemeleri nedeniyle maç süresini uzatarak futbol heyecanını olumsuz yönde etkilediğine inanılmaktadır. Bunlara ek olarak VAR teknolojisi ile yan hakemlerin etkisinin minimuma indiğine yönelik bir algı bulunmaktadır. Sosyal medyada "VAR" sisteminin işleyişi ile ilgili çok sayıda ironi içerikli mesaj bulunmaktadır. Futbol dünyasındaki Antoine Griezmann ve Brian Moore gibi ünlü isimler futbolda adaleti sağlması, oyuna güzellik katması ve hakem kararlarına şeffaflık getirmesi bakımından VAR sistemini olumlu bulmaktadır. Futbolseverlerin, VAR sistemi hakkında ne düşündükleri ile ilgili geniş örneklem gruplarıyla anket ve görüşme yöntemi kullanılarak derinlemesine araştırmalar yapılabileceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Video Yardımcı Hakem Uygulaması, VAR teknolojisi, sosyal medya.

Some Evaluations of Video Assistant Referee (VAR) Application in Social Media: Example of Netnography Study

ABSTRACT

The VAR system, which has been put into practice with the claim that it will contribute to the football system by minimizing referee mistakes, has become the focus of discussions since the moment it was put into practice. Sports fans have different opinions against the use of VAR technology. This study was designed to determine what social media users think about the VAR application. In this respect, netnography method was used in the study. According to the prominent results of the research, some of the social media users think that the VAR system reduces the mistakes in football. Some social media users argue that VAR needs to be revised. In addition, it is

thought that in-depth research can be done with large sample groups about what football fans think about the VAR system by using questionnaires and interviews.

Keywords: Video Assistant Referee Application, VAR technology, social media.

GİRİŞ

Dijital teknolojinin hayatımızın ayrılmaz bir parçası haline geldiği bu dönemde hemen her alanda yaşanan değişim ve dönüşüm spor alanında da kendini göstermeye başlamıştır. Teknolojik gelişmeler sayesinde futbol daha donanımlı ekipman ve daha kaliteli yayınlar aracılığı ile kitlelere sunulmaya başlamıştır (Çırak, 2020). Medya teknolojilerindeki bu hızlı gelişmeler günümüzde daha da hızlanarak devam etmekte ve spor endüstrisini genişletmektedir (Ekmekçi vd., 2013). Bu gelişmeler futbolun sahip olduğu yoğun izleyici kitlesi nedeniyle teknolojiyi en fazla kullanan spor dalı olarak öne çıkmasına yol açmıştır (Demir, 2019).

Son yıllarda Dünya Futbol Federasyonu (FIFA) futboldaki hakem hatalarını minimuma indirebilmek için Video Yardımcı Hakem (VAR) uygulamasını başlatmıştır. Var uygulaması ilk kez 2016 yılında yapılan Fransa-İtalya hazırlık maçında uygulamaya girmiştir. Resmi anlamdaki ilk uygulama ise 2017 yılında FIFA Konfederasyonlar Kupası'nda başlamıştır. A seviyedeki milli takımların oynadığı hazırlık maçlarından, alt yaş kategorilerindeki turnuvalara kadar farklı düzeyde test edilen VAR uygulamasının hedefi maç devam ederken orta hakemin net olarak göremediği ya da hakemin maça dair yorumlamakta zorlandığı pozisyonları optimum doğruluk oranına göre yorumlamaktır.

VAR sistemi, futbol maçı sırasında saha dışında yer alan bir odada farklı açılardan kayıt yapan çok sayıda ekran ile oynanmakta olan maçı takip eden teknik eleman ve hakem heyetinden oluşmaktadır. Özellikle 2010 Dünya Kupası'nın ikinci turunda Almanya-İngiltere maçında "Frank Lampard'ın çektiği şutta topun kale çizgisini geçmesine rağmen hakemin devam kararını vermiş olması" bu tarz bir teknolojiye ne denli ihtiyaç olduğunu ortaya koymuştur.

Önceki araştırmalarda Demir (2019: 374) futbolda teknoloji kullanımı ile ilgili çalışmada futbol endüstrisinin aktörlerinin futbol severleri ya da izleyicileri statlara çekmek, televizyon karşısında maçları izlemelerini sağlamak, müşterileri memnun etmek gibi yayıncı kuruluşa hizmet edecek olanakları sağladığını söylemiştir. Ekmekçi vd., (2013) spor sektöründe küreselleşmenin etkilerini inceleyerek spor endüstrisinin hızla genişleyerek bu alandaki ticari kazancı arttırdığını ifade etmiştir. Erdoğan (2021) futbolcuların VAR sistemi ile ilgili görüşlerini açıklamak için yaptığı araştırma sonunda VAR sisteminin hakem hatalarını azaltarak futboldaki adaleti sağladığını belirtmiştir. Şentuna (2020: 1529) hakem kararlarını, Weber'in rasyonalite tipleriyle gösterdiği benzerlikler ve futbol hakeminin rasyonalitesine VAR sisteminin etkisini tartıştığı araştırmada, hakemin formal rasyonelliği ile taraftarların substansif rasyonelliğinin birbirleriyle çeliştiğini ve gelişen teknoloji ile bu çelişkinin daha çok ortaya çıktığını ifade etmiştir. Çankaya vd., (2020: 141) 2018-2019 Türkiye futbol süper ligi takımlarının oynadıkları maçlara VAR sisteminin etkisini incelediği araştırmada, VAR sisteminin Dünya'da ve Türkiye'de kısmen tepkilerle karşı karşıya kaldığını, ancak sistemin devam etmesi yönünde fikir birliğine varıldığını söylemiştir.

Sosyal medya perspektifinden VAR uygulamasına yönelik algıyı ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmada nitel bir araştırma çeşidi olan netnografi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmadaki veriler Video Yardımcı Hakem (VAR) uygulaması hakkında yapılan tarama tarihi ile sınırlı tutulmuştur. Bu araştırma futbolseverlerin VAR sistemi hakkında ne düşündüklerini tarafsız ve şeffaf bir şekilde

ortaya koymas ı bakım ından önem arz etmektedir. Buna göre araştırmada şu sorulara yanıt aranm ıştır.

AS.1- Sosyal medyada Video Yardımc ı Hakem (VAR) Uygulamasının işleyiş ve uygulama esasları ile ilgili içerikler nelerdir?

AS.2- Sosyal medyada Video Yardımc ı Hakem (VAR) sisteminin doğasına y nelik duygusal içerikli betimlemeler nelerdir?

AS.3- Futbol ř hretlerinin Video Yardımc ı Hakem (VAR) Sistemi hakkındaki d ř önceleri nelerdir?

SOSYAL MEDYA

G n m özde sosyal medya, sahip olduğu g l  iletişim olanakları nedeniyle medya takipçilerinin saygı duyduğu bir platform olarak g r ölmektedir (Si, 2016). Bununla birlikte sosyal medya, özellikle toplumsal g zetimin yapıldığı en yaygın alanlardan biri olarak dikkat çekmektedir. Sosyal medya sayesinde bireylerin k lt rel özellikleri, yaşam stilleri, sosyal durumları, kişilik özellikleri ve ideolojik duruşa dair analizleri yapılabilmektedir (Abdukaya, 2021). Bu gelişme kişilerin internet ve Web araçlarını daha fazla kullanmasına yol açmaktadır (İşlek, 2012).

Bireylerin sosyal medyayı kullanma nedenleri arasında iletişim ihtiyacı, rahatlama, bilgi seviyesini arttırma, boş zaman değerlendirme ve eğlenme gibi özellikler bulunmaktadır (İnce ve Koçak, 2017). Özellikle iletişim ortamlarının gelişmesi, her kesimden bilgi iletişim teknolojilerine olan ilginin artması, sosyal medyanın g c n  arttırmakta, sosyalleşme kavramına da yeni bir boyut kazandırmıştır (Vural & Bat, 2010: 3349). Bu anlamda sosyal medyanın g c n  tam anlamıyla kullanan ve sosyal medyada önemli bir yere sahip olan spor medyas ı kullanıcıları, spor sekt r nde belli konulara dair alg ı oluşumunda b y k rol oynamaktadır (Temel, 2019).

NETNOGRAFI VE İLGİLİ ALANYAZIN

Netnografi, etnografik araştırmaların sanal ortama adapte edilme ihtiyacı sonrasında ortaya çıkan bir araştırma y ntemi olarak tanınmaktadır. Çevrimiçi topluluk ve k lt rleri incelemeye dayalı yeni bir araştırma y ntemidir (zb l k & Dursun, 2015). Etnografik araştırmalar toplumların k lt r , kurum ya da arkadaşlık k lt r n  yansıması bakım ından önemli bir çalışma konusu olarak g r ölmektedir (Yıldırım & şimşek, 2013). Netnografi katılımc ı g zlem yoluyla evrimii etkileşimleri belli standartlar kapsamında inceleyerek, grup yeleri arasındaki ilişkinin boyutunu değişik y nleriyle ortaya koyan etnografik bir dal olarak ortaya çıkmıştır (Kozinets, 2010; Kozinets, 2020). İnternetin yaygın olarak kullanımı çoğu disiplinde olduğu gibi halk bilimine de önemli veriler sağlayan bir kaynak durumuna gelmesine neden olmuştur. Ayrıca bireylerin interneti yoğun bir şekilde kullanması sanal d nyadaki topluluk ve grupların da var olma yetisini g lendirerek hemen her alanda veri üretilmesini sağlamıştır (Teke, 2014).

Sosyal bilimlerde sanal ortamdaki gerçekliği ortaya koyan bir y ntem olarak son yıllarda netnografi ile ilgili çalışmaların sayısında bir artış yaşandığı g r ölmektedir. Örneğin Demirdelen vd., (2020) Airbnb aracılığıyla konaklayan misafirlerin memnuniyet d zeyini etkileyen fakt rleri belirlemek için yapt ığı çalışmada misafirlerin memnuniyetlerini ifade etmede çoğunlukla tesis ve odanın durumu, ev sahibinin tutumu gibi fakt rlerin kullanıldığını belirtmiştir. Atmaca & Toygur (2021a) Fenerbahçe Futbol Takımı'nın 1959 öncesi şampiyonluklarını netnografik perspektiften ele aldıkları araştırmada sanal ortamdaki şampiyonluk m cadelesinin TFF tarafından başlatılan "yıldız uygulamas ı" olduğunu s ylemiştir. G nkek vd., (2021) TFF S per Lig'de en çok takip edilen kul p ve taraftarların Twitter'daki Covid-19 paylaşımlarını analiz etmek amacıyla yaptıkları araştırmada taraftarların Covid-19 konusunda benzer hashtagler üreterek ortak bir k lt rde birleştiklerini ifade etmiştir. Atmaca & Toygur (2021b) mizahi r nleri marka kişilik ekseninde ele alarak Yılmaz Vural

örneğini netnografik perspektiften değerlendirmiştir. Araştırma sonunda sosyal medyadaki funların Vural'a olan hayranlıklarını "come to fenerbahçe" ve "come to milli takım" ibareleri ile dile getirdiklerini ifade etmiştir. Özgen & Argan (2020) netnografinin spor bilimlerinde kullanılabilirliğine ilişkin araştırmada sporda netnografik çalışmalar ile Web 2.5 ile gerçekleştirilen araştırmalarda ciddi oranda bir boşluk olduğunu ifade etmiştir. Literatürdeki bu boşluktan hareketle sporun günümüzde popüler kültürün bir ürünü olarak kitle iletişim araçlarında yer buluş şekli ve gruplar arasındaki iletişim şeklinin ortaya konmasının alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

VİDEO YARDIMCI HAKEM SİSTEMİNİN FELSEFESİ

Sistemin amacı yüzde yüz doğruluk elde etmek değildir. Video Yardımcı Hakem (VAR) Uygulaması'nın genel felsefesi "minimum müdahale"-"maksimum yarar" ilkesi üzerine kurulmuştur. Nihai karar her zaman hakem tarafından verilmektedir. Hakem kararları ancak video incelemesinin bariz bir hatayı işaret etmesi durumunda değiştirilebilmektedir. Var sistemi ile goller, penaltı/penaltı değil kararları, yanlış oyuncuya kart verilmesi, direkt kırmızı kartlar (ikinci ihtarlar hariç) incelenebilmektedir. Var sistemi günümüzde Türkiye, Avustralya, Belçika, Brezilya, Çin, Çek Cumhuriyeti, İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya, Güney Kore, Hollanda, Portekiz, Katar ve ABD gibi ülkelerde kullanılmaktadır (Türkiye Futbol Federasyonu, 2022). Video Yardımcı Hakem (VAR) sistemi ile ilgili bazı temel ilkeler aşağıda ifade edilmiştir (TFF, 2022):

- Video teknolojisi, yalnızca maçın seyrini değiştiren kararlardaki "bariz hataları düzeltmek" veya gözden kaçırılan ciddi olaylarda kullanılmaktadır.
- Nihai karar her şekilde orta hakem tarafından verilmektedir.
- VAR, hakeme sadece öneride bulunmaktadır. İlgili pozisyonlara dair incelemeler hakem tarafından başlatılabilmektedir.
- Pozisyon incelemelerinde herhangi bir süre bulunmamaktadır. Çünkü doğru kararı vermek zamandan daha önemli görülmektedir.
- Oyuncular VAR incelemesi öncesinde hakemin etrafını sarma girişiminden uzak durarak, hakemi etkilememelidir (TFF, 2022).

VİDEO YARDIMCI HAKEM (VAR) SİSTEMİNİN ÇALIŞMA ESASLARI

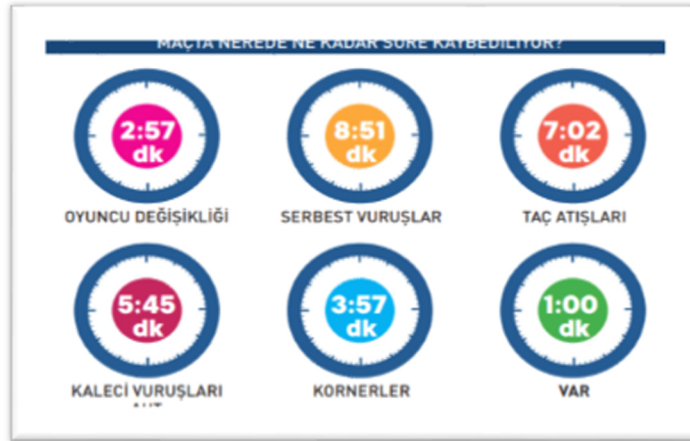
Futbol maçları video operasyon odasındaki (VOR) ekranlarından izlenmektedir. VAR sistemi genellikle oyunun seyrini değiştiren (kırmızı kart, gol, penaltı, yanlış oyuncuya kart) durumlarda herhangi potansiyel bir hata yapıp yapılmadığının tespit edilmesine yardımcı olmaktadır. Ciddi bir ihlalin yapıp yapılmadığını görmek için her durum otomatik olarak kontrol edilmektedir. Ciddi bir ihlal yapılmadığı durumlarda hakemle iletişime geçilmemektedir. Bu duruma "sessiz kontrol" ismi verilmektedir. Ancak yapılan kontroller olayın incelenmesini işaret etmesi durumunda hakeme acilen bilgi verilmektedir. Eğer hakem önemli bir olayın gözden kaçmış olduğundan şüphelenirse inceleme talebinde bulunabilmektedir.



Şekil 1. (TFF, 2022)

Maçlar sırasındaki VAR incelemeleri yalnız hakem tarafından başlatılmaktadır. Hakem veya yardımcılardan birisi maçtaki bir pozisyonu açıkça görmesi durumunda hakem incelemeye gitmeyebilmektedir. Hakemin oyun oynanırken inceleme istemesi durumunda oyun, iki takımın da atak ihtimalinin bulunmadığı tarafsız bir bölgede durdurulmaktadır. Hakem, bir TV ekranı çerçevesini görsel bir şekilde boşluğa çizerek inceleme sürecinin başlatıldığını işaret etmektedir. Pozisyon incelemesi bitmeden oyun başlatılmamaktadır. Hakemler, ihlali gerçekleştiren oyuncu ya da takımın incelemeyi engellemek için oyunu yeniden başlatma girişimlerini engellemek durumundadır.

Gol, penaltı pozisyonu ve bariz gol şansının engellenmesi gibi durumlarda hakem oyunu bahse konu olaya neden olan hücum hareketinin başlangıcından itibaren ve eğer ilgili ise oyunun o aşamasının başlangıcında topun hâkimiyetinin nasıl kazanılmış olduğuna ilişkin incelemelerde bulunabilmektedir. Kurallar, oyun bir kez başlatıldıktan sonra oyunu yeniden başlatma kararlarının (taç atışları, köşe vuruşu vb.) değiştirilmesine müsaade etmemektedir. Bu nedenle oyunda yeniden başlatma kararları incelenmemektedir. İnceleme süreci sonunda nihai kararını veren hakem, inceleme sonucunu açık bir şekilde göstererek ilan etmektedir (TFF, 2022).



Şekil 2. TFF (2022)



Şekil 3. (TFF, 2022)

VIDEO YARDIMCI HAKEM “VAR” SÖZLÜĞÜ

Video yardımcı hakem: Maçın gidişatına etki edebilecek derecedeki hataları düzeltmesi için kamera görüntülerinden bilgi aktarmak üzere görevlendirilen hakemi ifade etmektedir.

Video yardımcı hakem asistanı: Video Yardımcı Hakeme yardımcı olmak üzere atanan hakemdir.

Sahada inceleme: Hakemin pozisyonla ilgili bilgileri sahada izlemeye karar vermesidir.

Hakem inceleme alanı: Hakemin ilgili pozisyonla ilgili bilgileri izlediği yerdir.

Sessiz kontrol: VAR'ın herhangi bir olayı kontrol ettiği, ancak hakemle temas kurmadığı inceleme çeşididir.

Video işletim odası: Stadyumun merkezi bir konumunda maçın görüntülerinin izlendiği alandır (TFF, 2022).



Şekil 4. VAR Sistemi ile İlgili Kelime Bulutu

YÖNTEM

Bu araştırma nitel araştırma çeşitlerinden netnografi yöntemine göre konumlandırılmıştır. Netnografi, gözlem veya değişik yollarla çevrimiçi platformlardaki etkileşimleri incelemeyi konu almaktadır (Kozinets, 2018). Netnografinin doğası çevrimiçi topluluklarının kültürünü anlamak üzerine tasarlanmıştır. Bu bakımdan araştırmadaki algı, deneyim, yazılı iletiler araştırmanın odağını oluşturmaktadır (Hancock, vd., 2001).

VERİLERİN TOPLANMASI VE ANALİZ

Araştırma verileri Twitter ve Ekşi Sözlük platformları ile Youtube'deki yabancı bir video kanaldan 2 aylık zaman diliminde toplanmıştır. Ekşi Sözlükteki "Video Assistant Referee" uygulamasına 20 adet, "Video Hakem Uygulaması" başlığına 77 adet yorum yapılmıştır. Youtube'deki "Video Assistant Referee (VAR): Match-changing Incidents Explained" kanalının 207 adet, Twitter'daki "Video Yardımcı Hakem" etiketinin ise dört adet yorum aldığı tespit edilmiştir. Ünlü futbolcuların Video Yardımcı Hakem (VAR) Uygulaması ile ilgili görüşlerini içeren üçüncü araştırma sorusuna ilişkin bulgular Türkiye Futbol Federasyonu'nun resmi internet sitesindeki "Video Yardımcı Hakem" Uygulamasına yönelik iş akış şemasından alınmıştır.

Tarama yapılırken rastlanan olumsuz içerikler kapsam dışı bırakılmıştır. Araştırmadaki bulguların değerlendirilmesi içerik analizine göre yapılmıştır. İçerik analizi; verileri belli kavram ve temalar çerçevesinde bir araya getirip okuyucunun anlayacağı bir düzene koyma esasına dayanmaktadır (Büyüköztürk vd., 2013; Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Kullanıcı yorumlarının kodlamasında VAR-17, VAR-18..., gibi rumuzlar kullanılmıştır. Araştırmadaki alıntılar doğrudan aktarıldığı için zaman zaman dil bilgisi kurallarının dışına çıkmıştır. Araştırma verileri iki ayrı araştırmacı tarafından kodlanmıştır. Analiz sürecinde öncelikle detaylı kod listesi oluşturulup her türlü yorum bu listeye eklenmiştir. İkinci aşamada yorumlar araştırma sorularına göre gruplandırılmıştır. Kodlamalar, iki ayrı zaman diliminde gerçekleştirilmiş, gerekli karşılaştırma-

lar yapıldıktan sonra analiz tamamlanmıştır. Etik bir ihlale yol açmamak adına araştırmadaki kullanıcı, rumuz ve isimler kodlama yoluna gidilmiştir.

BULGULAR

Sosyal medya kullanıcılarının Video Yardımcı Hakem (VAR) Uygulaması ile ilgili görüşleri “sistem ve uygulama esasları” ile ilgili görüşler ve “duygusal içerikli” görüşler olarak iki kategoriye ayrılmaktadır. Bu bölümde futbolseverlerin Video Yardımcı Hakem (VAR) Uygulamasının işleyiş esasları, ne zaman devreye girdiği ve bazı teknik öneriler yer almaktadır. Ayrıca futbolseverlerin duygusal içerikli yorumları aktarıldıktan sonra futbol şöhretlerinin Video Yardımcı Hakem (VAR) Uygulaması hakkındaki görüşleri aktarılmıştır.

VIDEO YARDIMCI HAKEM (VAR) SİSTEMİNİN UYGULAMA ESASLARI İLE İLGİLİ YORUMLAR

Sistem ve uygulama esasları ile ilgili yorumlar kategorisi içinde “teknik öneriler”, “tarih”, “süre”, “endüstri”, “teknoloji” ve “hakem” temaları ön plana çıkmaktadır. Bu temalara ilişkin görüşler aşağıda aktarılmıştır.

• Tarih

Bu başlık araştırma konusuna ilişkin kronolojik betimlemeleri içermektedir.

VAR-11: “tarihte ilk kez 1969 yılında Japonya’da sumo güreşlerinde kullanılmaya başlanan uygulama.”

VAR-97: “11 ocak 2017 mhk seminerinde sunumu yapılan ve yakın zamanda ülkemizde de uygulanması planlanan sistem.”

VAR-05: “var uygulaması ilk kez 2018 yılı dünya kupasında görücüye çıkmıştır.”

VAR-11: “2018 dünya kupası sırasında 6 maç sonrasında ve yedinci maçın ilk yarısı sonu itibarıyla 5 penaltı verilmiş bunlardan ikisi kaçmış 3’ü gol ile sonuçlanmıştır.”

• Süre

Bu başlıkta futbolda maçların uzaması, pozisyonların çok yavaş incelenmesi gibi zamana etki eden yorumlar aktarılmıştır.

VAR-77: “maç içindeki 7-8 dakikalık uzatmalar bile olağan oldu...”

VAR-66: “pozisyonlar çok yavaş inceleniyor.”

VAR-60: “pozisyon incelemeleri premier ligde 30-35 saniye sürüyor.”

VAR-49: “pozisyon incelemeleri on dakikayı bulduğu için oyun aşırı soğuyor.”

• Endüstri

Futbol ve ekonomi arasındaki ilişki yayın gelirleri ve sponsor gelirlerindeki artışlar olarak görülmektedir. Özellikle reklam gelirleri, naklen yayın, seyirci, transferler ve ürün satışları futbol gelirlerinin futbol endüstrisinde büyük bir katma değer yarattığı görülmektedir. Bu başlıkta Var sistemine iktisadi perspektiften yapılan alıntılar aktarılmıştır.

VAR-10: Yayın hakkı, bahis, reklam derken milyonlarca dolarlık bir iş oldu futbol. hata istenmiyor artık. var da bu anlayışın meyvesi...”

VAR-28: “futbolun oluşturduğu milyarlarca dolarlık ekonomi açısından bakınca financial fair play ile birlikte olması gereken uygulamadır...”nedenle kimsenin hücum futbolu oynamadığı ya da oynamak istemediği bir dönemde, takımların tek umudu...”

VAR-81: “futbolun, seyircilerin sporu izlemeye ve franchise ürünlere en çok parayı yatırdığı abd'ye açılma sürecine girmiş olmasının bir sonucudur...”

• Teknoloji

Teknoloji, insanların yaşam şeklini değiştirerek hemen her bakımdan etkilemektedir. Teknolojideki gelişmeler futbol dünyasında da yenilikçi fikirlerin gelişmesine zemin hazırlamıştır. Bu başlıkta sosyal medya kullanıcılarının var sistemi ile ilgili teknik yorumları aktarılmıştır.

VAR-18: “ve bilgisayarlar, insanlar üzerindeki kontrolü ele geçirir.”

VAR-22: “topa da çip takılsın.”

VAR-09: “teknoloji yaygınlaştıkça futbolun doğallı kayboluyor, hayatın olağan akışında yer alan hata yapma özelliğimizi götürüyor...”

VAR-41: “zamanla teknoloji ile bütünleşerek saçma sapan insan hatalarını elimine edecektir.”

VAR-80: “hakemler; optik illüzyonlar ve kameranın sınırları konusunda uzman değiller...gözlem, optik vs...”

VAR-78: “... teknoloji, kontrol vs. oyunun akışını kesiyor...”

• Hakem

Spor müsabakalarını belli kurallara göre yöneten, belirli nitelik ve eğitim kriterlerini karşılayan kişilere hakem denmektedir. Futbol hakemi, yönettiği maçta kuralları uygulayarak maçın resmi kronometresini tutmaktadır. Orta hakem futboldaki tek otorite durumundadır. Ancak son yıllarda Var sistemi nedeniyle var odası orta hakeme uyarılarda bulunabilmektedir. Hakem koduna ilişkin sosyal medya algısı şu şekildedir:

VAR-13: “var'da bir sıkıntı yok, bütün işi var'a bırakan hakemlerde sıkıntı var...”

VAR-87: “orta hakem artık hesap kesmiyor. Hesabı var kesiyor...”

VAR-73: “yan hakemler sadece faul bakıyor, ofsayta bakmaya gerek kalmadı...”

VAR-12: “kimsenin görmediği bir yerlerde bir odada 2 adam. Oyunu daha adil hale getireceğiz diye soğuk bir sistem kurduk.”

VAR-07: “hakemler var sistemi olduğu için etliye sütlüye karışmıyor.”

VAR-12: “orta hakemin de video versiyonu var mı?”

VAR-17: “artık hakemlerin gri pozisyon istatistiği tutulabilir...”

• Teknik öneriler

Bu başlıkta sosyal medya kullanıcılarının var sisteminin nasıl uygulanması gerektiğine ilişkin önerilere yer verilmiştir.

VAR-90: “var sistemi bazı hataları minimize ederken, bazı hataları daha kompleks hale getiriyor.”

VAR-14: “var, sadece gol çizgisi teknolojsi ve ofsayt için kullanılmalı.”

VAR-74: “rugby'de olduğu gibi hakemlere mikrofon takılması ve sürecin şeffaflaşması şart...”

VAR-20: “var hakemleri tanık koruma programı gibi bir şeye alınmalı. Var hakemlerinin kim olduğunu kimse bilmemeli...”

VAR-75: “her takımın maç başına oyuna üç müdahale hakkı olmalıdır. Örneğin antrenör, bir penaltıya veya hakemin gol kararına itiraz edilmesi gerektiğini düşündüğünde orta hakemden oyunu durdurmasını ve VAR'ı kontrol etmesini dördüncü hakeme bir bayrak kaldırarak yapabilir...”

VAR-29: “hakemlerin TV'ye gitmesine gerek yok... iletişim bir mesaj göndererek çok hızlı olabilir.”

DUYGUSAL İÇERİKLİ “VAR” BETİMLEMELERİ

Sosyal medyadaki değerlendirmeler “heyecan” ve futbolseverler arasındaki “VAR geyikleri” olarak ikiye ayrılmaktadır.

• Heyecan

Bu başlıkta sosyal medya kullanıcılarının Var ile ilgili duygusal durumları aktarılmıştır.

VAR-11: “maçları gazı kaçmış kolaya çevirdi, maç heyecanını bitirdi.”

VAR-22: “ taraftarlar penaltı olduğu zaman çılgınca sevinemiyor. Sevinseler bile, 1-2 dakika sonra hakem elini kulağına götürünce bütün heyecan bitiyor.”

VAR-15: “adrenalin ve tartışma gitti.”

VAR-64: “FIFA'nın icat ettiği en kötü şey, futbolu öldürüyor.”

VAR-77: “bu teknolojinin spora dâhil edildiğini görmek çok üzücü.”

VAR-14: “futbol tanrının elini konuşarak güzel...”

• VAR Geyikleri

Bu başlık sosyal medya kullanıcılarının var sistemi hakkındaki spontane görüşlerini içermektedir.

VAR-05: “ben de hayatıma var sistemi istiyorum dönüp dönüp bakalım kim ne haltlar karıştırmış.”

VAR-90: “var odasındakiler devre arasında Minecraft oynuyorlar.”

VAR-13: “ligler playstationda oynansın.”

VAR-41: “VAR mısın, YOK musun...?”

VAR-33: “kısaltılırken var yerine vah kullanımı daha yerinde olacaktır...”

VAR-84: “bak yukarıda Allah var demenin teknolojik hali.”

VAR-76: “üç büyüklerin VAR haline...”

FUTBOL ŞÖHRETLERİNİN VIDEO YARDIMCI HAKEM “VAR” SİSTEMİ İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ

Bu başlıkta futbolun ünlü isimlerinin VAR Sistemi ile ilgili görüşlerine yer verilmiştir.

“... atak futbolu tercih ederek risk alan takımlara olumlu sonuç sağlıyor.”

(Diego Maradona)

“... penaltı vardı. Çünkü, ayağıma çelme takıldı... Video hakem sayesinde kendimi daha iyi hissettim.”

(Antoine Griezmann)

“... Oyunu mahvedecek şeyler giderek azalacak.”

(John Arne Riise)

“VAR'ı istemiyorsanız ... hakem kararlarından şikayet etmeyin...”

(Brian Moore)

“VAR'da takımlar için adalet unsuru olduğuna inanıyorum.”

(Javier Zanetti)

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye’de 2018-2019 sezonundan itibaren uygulanmaya başlanan VAR sistemi tartışmalı pozisyonlarda zaruret halinde başvurulmuş ve hakemlerin işini kolaylaştıran bir teknoloji olarak devreye girmiştir. VAR teknolojisi karar verme mekanizmasından çok hakemleri destekleyen yardımcı bir unsur olarak konumlandırılmıştır. Türkiye’de hakemlik yapmak son yıllarda her zamankinden daha zor hale gelmiştir. VAR teknolojisinin hakemlerin işini kolaylaştırdığına yönelik bir algı bulunsa da futbol, ekonomi ile entegre olmuş endüstriyel bir pazar haline geldiği için futboldaki tüm çevreler minimum hata sloganı ile hareket etmektedir. Buna kamuoyu baskısı, tribün ve sosyal medya baskısının da eklenmesinin hakemler üzerindeki baskıyı arttırdığı düşünülmektedir.

Sosyal medya kullanıcılarının VAR sistemine yönelik algılarını netnografik perspektiften sunmayı hedefleyen bu araştırmadaki sonuçlar şu şekildedir: VAR sistemi ile futbolda teknolojinin hakim olduğu yeni bir dönem başlamıştır. Sosyal medyadaki kullanıcıların bir kısmı VAR sisteminin futboldaki hataları azalttığını düşünmektedir. Erdoğan (2021) VAR sisteminin hakem hatalarını minimuma indirerek futbolda daha adil bir sistem tesis ettiğini söylemiştir. Dolayısıyla araştırmadaki bulgular Erdoğan (2021)’in bulgularını destekler niteliktedir. Bunun yanında sosyal medya kullanıcılarının bazıları internette VAR teknolojisinin revize edilerek daha şeffaf hale getirilmesini düşünmektedir. Ayrıca VAR sisteminin maçtaki tempoya ve oyun süresine olumsuz yönde yansıdığı düşünülmektedir.

Bazı sosyal medya kullanıcılarına göre VAR’daki uzun pozisyon incelemeleri, maç süresini uzattığından oyunu negatif yönde etkilemektedir. Şentuna (2020) bu durumu taraftarların substansif rasyonelliği ile hakemin formal gerçekliğinin çelişmesinden kaynaklandığını ve teknolojinin de bu çelişkiyi büyük oranda katkı sağladığı şeklinde açıklamıştır. Sosyal medyadaki kullanıcılardan bir kısmı, futbolda VAR’ın devreye girmesini teknolojinin insan üzerindeki hegemonyası olarak nitelendirerek bu durumun futbolun doğallığını bozduğunu ileri sürmektedir. Bir kısım sosyal medya kullanıcıları ise VAR sisteminin futboldaki hata oranını minimuma indirdiğini ileri sürmektedir. Diğer kullanıcılar VAR’ın, orta hakemin futboldaki etkisini azalttığını çünkü hakemlerin eskisi kadar inisiyatif almadığını düşünmektedir. Özellikle yan hakemlerin futboldaki etkisinin giderek azaldığına yönelik bir algı bulunmaktadır. VAR sisteminin futboldaki tartışmaları bitirerek maçları heyecansız bir hale getirdiği düşünülmektedir. Benzer şekilde Çankaya vd., (2020) VAR sisteminin Dünyanın değişik ülkelerinde futbolseverlerin tepkileriyle karşı karşıya kaldığını belirtmiştir.

Sosyal medyada VAR sisteminin işleyiş, alt yapı ve kullanımına dair çok sayıda ironi içerikli mesaja ulaşılmıştır. Javier Zanetti ve Griezmann gibi ünlü isimler futbolda adaleti sağlaması, oyuna güzellik katması ve hakem kararlarına şeffaflık getirmesi bakımından VAR sistemini olumlu bulmaktadır. VAR uygulaması ile ilgili farklı yöntem ve geniş örneklem gruplarıyla yapılacak araştırmaların literatüre daha derin katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Abdukaya, F. (2021). Gözetim ve teşhir: Bireylerin sosyal medya kullanımı ile çelişkisi. *Uluslararası Sosyal Medya ve İletişim Araştırmaları Dergisi*, 3 (2), 101-119.

Atmaca, D., & Toygur, H. (2021a). Fenerbahçe futbol takımı'nın 1959 öncesi şampiyonluklarına instagram ve ekşi sözlük etkileşiminde bakabilmek: netnografi çalışması örneği, 2(3), 25-53. doi: 10.29228/roljournal.52318

Abdukaya, F. (2021). Gözetim ve teşhir: Bireylerin sosyal medya kullanımı ile çelişkisi. *Uluslararası Sosyal Medya ve İletişim Araştırmaları Dergisi*, 3 (2), 101-119.

Atmaca, D., & Toygur, H. (2021a). Fenerbahçe futbol takımı'nın 1959 öncesi şampiyonluklarına instagram ve ekşi sözlük etkileşiminde bakabilmek: netnografi çalışması örneği, 2(3), 25-53. doi: 10.29228/roljournal.52318

Atmaca, D., & Toygur, H. (2021b). Mizahi ürünlerin marka kişilik konseptinde değerlendirilmesi: yılmaz vural örneğinin netnografi perspektifinde aktarımı, 3 (2), 75-100. <http://dx.doi.org/10.29228/smacjournal.54722>

Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K.; Akgün, Ö. E.; Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2013). Bilimsel araştırma yöntemleri. (14. Basım). Ankara: Pegem.Net.

Çankaya, S., Ü., Saki., & Taşmektepligil, M. Y. (2020). Var sisteminin 2018-2019 sezonu süper lig futbol maçlarına etkisinin değerlendirilmesi. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 11(2), 141-154. <https://doi.org/10.17155/omuspd.615248>

Çırak, M. F. (2020). Dijital çağda dönüşen futbol ve futbol aktörleri. İstanbul Medipol Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Demir, M. (2019). Endüstriyel futbol ve futbolda teknoloji kullanımı. *TRT Akademi*, 5(9), 356-375.
Demirdelen, D. A., Dinçer, M. Z., & Dinçer, F. İ. (2020). Airbnb aracılığıyla konaklama yapan misafirlerin memnuniyet düzeylerini etkileyen faktörlerin belirlenmesine yönelik netnografik bir araştırma. *International Journal of Contemporary Tourism Research*, 4(1), 1-14.

Ekmekçi, A., Ekmekçi, R., & İrmiş, A. (2013). Küreselleşme ve spor endüstrisi. *Pamukkale Journal of Sport Sciences*, 4(1), 91-117.

Erdoğan, Ç. H. (2021). Futbolcuların video yardımcı hakem "VAR" sistemi hakkındaki görüşleri. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 4(2), 113-123.

Gönkek, P., Köker, N., & Gençer, R. T. (2021). Dört büyük futbol kulübünün ve taraftarlarının twitter'daki covid-19 paylaşımlarının netnografik analizi. *Spor Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 521-534. <https://doi.org/10.25307/jssr.979295>

Gürçayır Teke, S. (2014). Dönüşen anneliğe yönelik netnografik bir analiz: Blogger anneler. *Milli Folklor*, 26(103), 32-47.

Hancock, B., Ockleford, E., & Windridge, K. (2001). An introduction to qualitative research. Trent Focus Group. <https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/54784339/5> Erişim (11.01.2021).

İnce, M. & Koçak, M. C. (2017). Üniversite öğrencilerinin sosyal medya kullanım alışkanlıkları: Necmettin Erbakan Üniversitesi Örneği. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7 (2), 736-749.

İşlek, M. S. (2012). Sosyal medyanın tüketici davranışlarına etkileri: Türkiye'deki sosyal medya kullanıcıları üzerine bir araştırma, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Kozinets, Robert V. (2010). *Netnography: Doing ethnographic research online*, First edition, London: Sage Publications.

Kozinets, R. V. (2018). *Management netnography: The art and science of online cultural business research*. The SAGE Handbook of Qualitative Business and Management Research Methods. Londra: SAGE.

Kozinets, R. V. (2020). *Netnography: The essential guide to qualitative social media research* (3rd ed.). Sage. <https://play.google.com/books/reader?id=aLeSDwAAQBAJ&pg=GBS.PP1&hl=tr> Erişim: 11.04.2022

Özbölük, T., & Dursun, Y. (2015). Pazarlama araştırmalarında paradigmatik dönüşüm ve etnografinin dijital evrimi: Netnografi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (46), 227-247.

Özgen, C., & Argan, M. (2020). Netnografi: Genel özellikleri ve spor bilimleri alanında kullanılabilirliği. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 15(1), 5044-5064. <https://doi.org/10.26466/opus.720042>

Si, S. (2016). Social Media and its role in marketing. *Business and Economics* ISSN: 2151- 6219 Journal. 7(1), 1-5. <http://dx.doi.org/10.4172/2151-6219.1000203> Erişim (10.01.2022).

Şentuna, B. (2020). Futbolda hakem ve video hakem 'VAR' sisteminin Weber'in rasyonalite teorisi ile açıklanması ve post-modern görüşler, *Turkish Studies - Social*, 15(3), 1527-1540. <https://dx.doi.org/10.29228/TurkishStudies.40530>

Temel, A. S. (2019). Sosyal medya, spor ve spor pazarlaması. Editörler: M. İlkin ve F. Akçınar. *Sporla yeni akademik çalışmalar-3*. (ss. 1-24). Ankara: Akademisyen Kitabevi A.Ş.
Türkiye Futbol Federasyonu. (2022). <https://www.tff.org/Resources/TFF/Images/MHK/VAR.pdf>
Erişim: 11.01.2022

Vural, Z., & Bat, M. (2010). Yeni bir iletişim ortamı olarak sosyal medya: ege üniversitesi iletişim fakültesine yönelik bir araştırma. *Journal of Yasar University*, 5(20), 3348-3382.
Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (9. Basım). Ankara: Seçkin Yayıncılık.